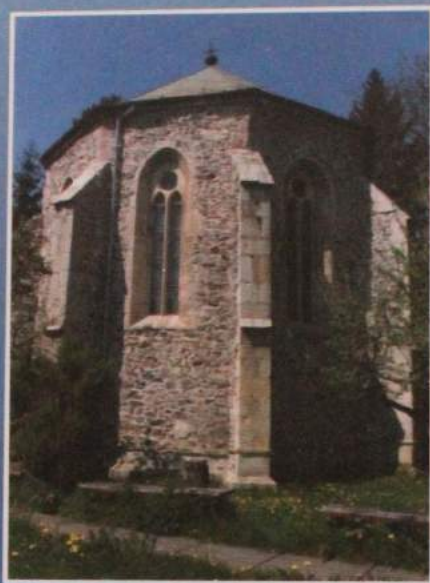

ALEXANDRU CIOCÎLTAN

COMUNITĂȚILE GERMANE LA SUD DE CARPAȚI
ÎN EVUL MĂDIU
(SECOLELE XIII - XVIII)

MUZEUL BRĂILEI
„CAROL I”

EDITURA ISTROS

BRĂILA, 2015

COLECTIA TEZE DE DOCTORAT - ISTORIE -

CONCLUZII

Întemeierea comunităților germane la sud de Carpați se înscrie într-un mare proces istoric european cunoscut sub numele de colonizarea germană în Răsărit. Deplasarea de populație germană în Răsărit a marcat profund și durabil istoria continentului european: coloniștii au adus în noua patrie modelul de oraș european, organizarea pe baza dreptului german și inovații tehnice superioare în agricultură și minerit. Efectul pozitiv al prezenței germane a fost resimțit secole de-a rândul; în regiunile și statele în care s-au așezat coloniștii s-a remarcat o dezvoltare mai accentuată decât în alte zone din Răsărit unde aceștia lipseau.

Sașii ardeleni au întemeiat la sud de Carpați în intervalul 1250-1350 patru comunități, anume: Câmpulung (Langenau), Târgoviște (Terwisch, Terviß), Râmnic (Ribnik, Rimnik) și Argeș (Argisch); acestea au luat ființă în contextul expansiunii comerciale săsești la sud de Carpați în direcția Dunării de Jos unde se realiza joncțiunea cu comerțul pontic. Brașovul a instaurat o adevărată hegemonie comercială în Țara Românească în secolele XIV-XV. Cea mai veche, longevivă și însemnată comunitate germană de la sud de Carpați a fost cea din Câmpulung. Despre aceasta s-au păstrat cele mai multe informații.

Comunitățile germane de la sud de Carpați erau enclave urbane de tip etno-confesional și lingvistic în mediul majoritar românesc-ortodox. Coloniile germane au fost întemeiate în poziții strategice pe principalele drumuri comerciale care legau orașele transilvane Brașov și Sibiu de Dunărea de Jos și Marea Neagră. Câmpulungul și Târgoviștea erau etape pe drumul Brașov-Brăila iar Râmnicul și Argeșul constituiau popasuri pe drumul care venea de la Sibiu și ajungea la Dunăre. Caracterul fundamental al acestor avanposturi a fost cel comercial; toate coloniile menționate au avut caracter urban.

La sud de Carpați lipsește o colonizare rurală germană, nu întâlnim aici nici inovații tehnice cum ar fi asolamentul trienal. Viticultura a fost singura ocupație agricolă atestată la sașii din Țara Românească. Sașii din Câmpulung aveau vii în Topoloveni iar cei din Târgoviște în locul numit sugestiv Valea Sașilor; izvoarele au atestat și sași din Râmnic în calitate de posesori de vii.

Sașii din Țara Românească practicau de asemenea diverse meșteșuguri; sursele menționează măcelari, aurari, blănari, pânzari, croitori, tâmplari și pietrari. O parte dintre aceste meșteșuguri erau practicate în bresle din Transilvania unde sași din Țara Românească figurează ca meșteri, calfe și ucenici.

Contribuțiile majore ale sașilor de la sud de Carpați nu trebuie trecute cu vederea. Lor li se datorează răspândirea modelului de organizare urbană bazat pe instituția județului, a celor 12 pârgari și a bătrânilor orașului la care se adaugă și autonomia municipală. Cea mai largă autonomie urbană de la sud de Carpați a fost cea a Câmpulungului, așezare întemeiată de sași în a doua jumătate a secolului XIII. Reazemul ei erau vechile privilegii primite de la domnii țării. Se poate spune că românii de la sud de Carpați au preluat de la sași unele forme superioare de activitate comercială; în cele din urmă ei au înlăturat hegemonia comercială brașoveană din țară la sfârșitul secolului XV. Pe parcursul secolului XV românii dobândesc drepturi cetățenești depline și se impun la conducerea sfaturilor municipale din Câmpulung, Târgoviște, Râmnic și Argeș. La Câmpulung mai apar județi sași la conducerea orașului și în secolul XVII.

Din punct de vedere al dependenței bisericești, comunitățile germane din Țara Românească erau subordonate episcopului transilvan încă din vremea lui Nicolae Alexandru. Anterior, acestea au depins probabil de episcopia Milcoviei, care se întindea spre vest până la Olt. În 1381 ele au trecut în dependența nou-înființatei episcopii catolice de Argeș. Nu este exclus ca sașii din Râmnic să fi ținut de episcopia catolică de Severin. În 1519 se încheie șirul episcopilor de Argeș, indiciu al dificultăților prin care trecea catolicismul la sud de Carpați.

Sașii din Țara Românească s-au bucurat de dreptul de a-și organiza viața bisericească potrivit obiceiului lor tradițional. Astfel, coloniștii germani aveau dreptul de a-și alege liber preoții din rândurile lor și de a le plăti decima sau cea mai mare parte a ei. Dreptul de patronat asupra bisericii parohiale aparținea comunității. Biserica săsească beneficia de bunuri imobile (între care pășuni și vii), administrate de comunitate prin unul sau doi reprezentanți aleși anual care purtau numele de goțman. Aceștia dădeau socoteală la expirarea mandatului de veniturile și cheltuielile generate de întreținerea lăcașului de cult în fața bătrânilor comunității, din mijlocul cărora erau aleși. Acest tip de organizare bisericească specifică sașilor ardeleni care se întâlnește și la Câmpulung,

exista foarte probabil și în celelalte comunități germane din Țara Românească.

Din viața religioasă a sașilor de la sud de Carpați nu au lipsit așezămintele ordinilor monahale. În vremea lui Nicolae Alexandru, cu sprijinul direct al soției sale catolice, au fost întemeiate două conventuri dominicane, unul la Câmpulung, în fața curții domnești, și celălalt la Târgoviște. Ele și-au încetat activitatea după 1500, din motive rămase necunoscute. Abia în 1507 franciscanii observanți din provincia ungară au întemeiat un convent la Târgoviște, care a funcționat până în intervalul 1552-1554. Coventurile mendicante au oferit asistență spirituală credincioșilor catolici din Țara Românească.

În a doua jumătate a secolului XVI, comunitățile săsești de la sud de Carpați adoptă Reforma luterană. Sunt cunoscuți opt preoți luterani care au slujit în Țara Românească în intervalul 1574-1639. Contrareforma nu a reușit să se impună la sud de Carpați decât cu sprijinul domniei. Ultima comunitate luterană reconvertită la catolicism a fost cea din Câmpulung, eveniment care s-a produs în 1639.

Sfârșitul comunităților germane din Țara Românească este un proces istoric care s-a desfășurat pe parcursul a trei secole. După 1550 și înainte de 1574, sașii din Argeș au adoptat ortodoxia. Motivația și contextul acestei decizii rămân încă necunoscute. Sașii din Târgoviște și cei din Râmnic au trecut la ortodoxie deoarece franciscanul Andrea Bogoslavić, autoproclamat episcop de Argeș, le-a pretins plata decimei. Evenimentul s-a petrecut în anii 1624-1626. Acțiunea Contrareformei are în acest caz un rol major în dispariția comunităților săsești care s-a produs prin asimilarea în mediul ortodox românesc.

Cel mai bine documentat e procesul declinului și al sfârșitului comunității săsești din Câmpulung. El s-a întins pe două secole. O sursă din 1640 constata că sașii își pierduseră graiul propriu și vorbeau doar românește. Reconvertirea la catolicism care s-a produs cu un an mai devreme a rupt legătura spiritual-culturală existentă între sașii câmpulungeni și consăngenii lor din Transilvania, legătură esențială pentru conservarea propriei identități. Dacă în secolul XVII sașii se mai identifică prin etnonim, în secolul următor acesta este înlocuit de termenul care definește apartenența confesională. Factorii care au determinat stingerea sașilor au fost: apăsarea fiscală, presiunea confesional-culturală, ciurma și războaiele. Acești factori care au acționat, după cum dovedesc sursele, uneori concomitent, alteori consecutiv, au produs emigrarea în

Transilvania, dispariția fizică sau asimilarea în mediul românesc ortodox. Dacă în 1640-1644 comunitatea săsească număra 500 de suflete (adică circa 18%-20% din populația orașului), la 1773-1775 nu mai erau decât 6 familii urmașe ale vechilor enoriași ai bisericii Sf. Iacob cel Mare din Câmpulung.

La sfârșitul secolului XVIII, în plină epocă fanariotă, se încheia așadar un fenomen istoric început în secolul XIII în cadrul colonizării germane în Răsărit.